

ISBN: 978-625-7854-05-4

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 319

Deneme

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Dizi Editörü

Aykut Ertuğrul

Yayıma Hazırlayan

Dilâra Yabul İşleyen

Düzeltili

Kadir Daniş

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

Kapak

Harun Tan

1. Baskı 2014

**KETEBE'DE
1. BASKI**

Aralık 2020
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

BPC Matbaacılık San. Tic. A.Ş.

Osmangazi Mah. Mehmet Kopuz

Cad. No:17/1 PK 34522

Esenyurt / İSTANBUL

Sertifika No: 48745

Telefon: 212 886 83 30

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Herşeyin Kısaca İzahı

ATIL A TAMAN

KETEBE

Atila Ataman

1977'de Trabzon'da doğdu. Telifleri: *Hiçistan Rehberi*; *Çile: Avangard Bir Romanın Taslağı*; *Ezelî Komedyâ: Standart Bir Destanın Eskizi*; *Copernicus, Kant ve Düşüncenin Modernliği*.

Sunuş

Schopenhauer birinci sınıf zihinlerin asla uzmanlaşmadığını, çünkü yaşamı şu veya bu yönüyle değil, ama eksiksiz bir bütün olarak mesele edindiklerini söyler. Kendi adıma birinci sınıf bir zihin olduğumu iddia etmem şu koşullarda çok gülünç olurdu, çünkü –her ne kadar söylenmiş olan sözleri birbirleriyle karşılaştırıp muhakeme etmek açısından kendimi kesinlikle yetersiz bulmasam da– ne yaratıcılık ne de muktebatımın çapı ve kapsamı açısından böyle bir iddianın içini doldurabilirdim. Yine de, belirli herhangi bir meslekî uğraş çerçevesinde sektörel bir üretimle ilgilenmek zorunda olmam sayesinde, ebedî bir amatörlüğe mahkum sayılmayacak başka herhangi bir zümre yerine Schopenhauer’in kastedtiği anlamıyla birinci sınıf zihinlere özenme hak ve imkanını kendimde bulabildim ve bu metinde “herşey”i konu ettim. Elbette herşeyin bu incelemesi din noktasında yalnızca tasavvufu, bilim noktasında yalnızca Batı felsefesini seçip dikkate alarak onlara uygarlığın geneli ve yaşamın zemini üzerine birkaç dağınık gözlemi, veciz olmaktan çok noksan olan değerleri eklemekten ibarettir, ama öyle sanıyorum ki gerçekten de herşey üzerine bütünlüklü bir değerlendirmenin ana hatları burada

çizilmektedir. Kesintili ve kaba üslup ve hiç tafsil edilmemiş, sıkışık notlardan ibaret ifadeler içinse ayrıca özür dilemeye gerek görmüyorum, çünkü nitelikli okur bunları zaten affedecektir, meğer ki girişilen işin ve çalışma koşullarımın şimdilik daha fazlasına izin vermediğini takdir edemiyor olsun.

Böylece, *de omni re scibili et quibusdam aliis* (“bilinebilir herşey ve bazı başka şeyler üzerine”) konuşmuş olan Pico della Mirandola’nın ardından, ben de burada sahiden de herşeyi izah, ama kısaca izah ettiğime inanıyorum. Eskiler ilmin bir nokta olduğunu, ama cahillerin onu çoğalttığını öğretiyorlardı. Bu açıdan bakılacak olursa, zaten sözcükler gürültülerden ve düşünceler, kuantum mekaniğinin yorumlanışından görgü kurallarının eleştirel tarihçesine, kapitalizmin ortaya çıkışından Tibet eskatolojisine, Hint mitolojisinin yapısalcı çözümlemesinden Çin kaligrafisinin mistik felsefesine dek bütün düşünceler ihmal edilebilir ayrıntılardan ibarettir ve esası işaret ettikten sonra sözü uzatmanın lüzumu yoktur. Ben de burada en azından *ethos* (“mizaç, ahlak”) üzerinde durdum ve onun *episteme*’nin (“bilgi, hikmet”) yegane zeminini kurduğunu belirttim, öyleyse pekala sözün özünü söylemiş sayılabilirim.

1.

Dert üzerine: Tahkik ehline göre dert gerçeklikle arandaki mesafenin bilincidir. Mimetik insanlar arasında dert sahip olduklarını görmezden gelmek ve sahip olmadıklarını sana eklemekten bütün hayatları boyunca keyif alabilecekleri herhangi bir sorundur. –Ve elbette, başka birçok konuda da geçerli olduğu üzere, bizler genellikle tahkik ve mimetizm arasında gider geliriz ya da ikisinin bir karışımı üzerinde yaşarız ve bu kategorileri mutlak olarak temsil etmeyiz.

*

Mutluluk üzerine: Yunanca sözcük (*eudaimonia*) daha çok kişisel varoluşunun amacıyla bir uyumu ifade eder. Bu anlamıyla mutluluk sık sık insanın yegane gerçek hedefi olarak gösterilmiştir, ama ortada kişilik, varoluş ve amaç olmayınca yine de böyle kullanılacak kavram doğal olarak aşırı abartılmış hale gelmektedir. Üstelik eski tıp, tıpkı aşk gibi, düşünceyi de mutlu olmama eğiliminin gücüyle ilişkilendirir: Sevdanın, yani kara safranın, yani melankolinin bedendeki egemenliği insanı aşık ya da düşünceli kılmaktadır. Her ikisi de uğursuz Satürn’ün çileli hediyesidir. Bu açıdan da mutluluk, artık insanın yegane hedefi olmak bir yana, genellikle bölüğün en açık kanıtı sayılmıştır. Hz. Peygamber gariplere, yani kendilerini sıladan uzakta, yabancı ve hüznü hissedenlere selam eder. Dücane Hoca firaset sahiplerinin mutlu olmayacağını söylerdi. Halk arasında, daha kabaca, “Keyif eşekte olur” derler. Ecnebilir de *Ignorance is bliss* diyor.

*

Entelektüeller üzerine: Konfüçyus'un zamanında entelektüellerin en önemli işi düzeni doğrulamaktı, çünkü düzen çok kırılğan ve çok narindi. Bizim zamanımızda entelektüellerin en önemli işi düzeni eleştirmek olabilir, çünkü içimize kadar işlemiş birçok düzen vardır. Ama, düzene ve eleştiriye ilişkin bu meselenin ötesinde, entelektüelin hiç değişmeyen işlevi daima ruhbanın işlevidir, çünkü o ait olduğu topluma bir hakikat tasavvuru sunar, hatta bütün hakikatlerin icat edilmiş olduğunu öğrettiğinde bile yine de bir çeşit hakikat tasavvuru sunar. Bu açıdan da, bana kalırsa, Platon'un toplumsal hiyerarşiye ilişkin görüşü pek yanlış sayılmaz. Gerçi İbn Haldun zihni soyutlamalara alışmış alimlerin somut dünya işlerinden yeterince anlayamayacağını özellikle vurguluyordu, ama yine de ilke olarak yönetici entelektüel vasıfları nedeniyle yönetici olmalıdır, vs... Bu benim için kişisel bir problem de sayılır, çünkü şarkıcıların ya da futbolcuların benden daha fazla para kazanmasına bazen çok şaşırıyorum ve bundan hiç hoşlanmıyorum. Kafaya takacak bir şey değil elbette, ama yine de çok yanlış.

Öbür taraftan, eskiden cehlin bazı türlerinin ancak tahsil ile mümkün olduğu sık sık söylenirdi. Eskiden cehl-i basit ve cehl-i mürekkeb ayırt edilip insanlar ikincisine karşı uyarılırdı da. Şimdiyse cehl-i mürekkeb sık sık kendini bilim ilan etmektedir ve buna karşı yapılabilecek pek fazla bir şey yok. Cusanus'a göre öğrenilmiş cehalet cehl-i mürekkebin ilacıydı (ve Cusanus bunu fark ettiği için kendisini seleflerinin ötesine geçmiş sayabiliyordu) ve Platon'a göreyse hayret cehlin ilacı ve felsefenin başlangıcıdır. Ancak bu kadarı söylenebilir ve elbette sırf böyle söylendi diye hiçbir şey, ama hiçbir şey değişmez. Sonuçta, öğrenilmiş cehalet ve hayret ilaçlarının imali ancak ereksel nedenin ("hikmet") araştırılmasıyla doayabilen ve başka türlü asla doyamayan marazî ruhların zanaatidir, başkalarının değil.

Aslında, tahsilin cehaleti alacağı, ama ruhtaki hamlık ve çiğliğin yine de baki kalabileceği (*Sen kendin bilmezsin / Ya*

nice okumaktır) herhalde evrensel bir ilkedir, ama bizim *bon pour l'Orient* entelektüellerimiz bu acı hakikatin (*İlm bir kîl ü kâl imiş ancak*) belki de en mükemmel kanıtlarını sunmayı başarabiliyorlar. Ama işte, en nihayetinde, onlar da insan, bizler de insanız. Tek fark bazılarımız ölüyken ve öldürmekle uğraşırken bazılarımızın dirilmekle ve diriltmekle ilgilenmesi, o kadar.

Bütün bu ikincil meseleler bir yana, bu kadar temel bir konu olan cehlin kökündeki asıl anlamı zaten basitçe formel bir bilgisizlik ya da bilgi eksikliği değil, ama gerçeklikten yüz çevirmenin ürettiği yanlış bir azgınlık ve yanlış bir saldırganlık ve yanlış bir inattır, ki bu noktaya (yani *hakk* ve *insaf*, *küfr* ve *cehl* kavramlarına) daha ileride yeniden temas etmeyi umuyorum.

*

Namaz ve niyaz üzerine: Eğer fazlasıyla gevşek ve fazlasıyla tembel bir tabiatım olmasaydı yeryüzü üzerinde namaz kılıp zikir çekmekten daha kıymetli hiçbir şey bilmiyor olurum, ama gevşek ve tembel olduğum için müteşerri olmayan geçmiş örneklerin (bektaşilerin, niçin namaz kılmadığı sorulunca “Alışkanlığım değil” diyen dervişin, pekala asketik oldukları halde yine de abid olmayan işrakîlerin, vs.) varlığına sığınmıyorum. Bir de, çok açık ve herhalde herkesin iyice bildiği bir olgudur, tıpkı tek başına formel bir tahsil gibi, tek başına namaz ve niyazla ruhundaki hamlıkları gidermek noktasında kimse bir yerden diğer bir yere evrilmiyor. Bazen tam tersi bile olabiliyor.

*

İbadet üzerine: Bana kalırsa insanın özsel işi tüketilemezliği içindeki gerçekliğe yönelmektir ve tüketilemezliği içindeki gerçeklikle kurulan ilişki soyut kavramlar aracılığıyla kurulabilecek bir ilişki değildir, ama gerçekliğe yaşamsal olarak yönelmeyi gerektirir. Yine de, o zaman bile, şöyle söylemek gerektiğini